BO‘LAJAK TASVIRIY SAN’AT O‘QITUVCHILARINING BADIIY-IJODIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Jalolova Guljahon Abdimajid qizi
Qashqadaryo viloyati Kitob tumani 4- maktab Tasviriy san’at fani o’qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tezisda bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan metodik yondashuvlar tahlil etiladi. Kompetensiyaning bilish, amaliy-texnologik, kreativ va refleksiv tarkibiy qismlari ajratiladi. Loyiha asosida ta’lim, studiya amaliyoti, muammoli ijodiy topshiriqlar, raqamli vizual vositalar va portfolio baholashni uyg‘unlashtiruvchi bosqichli metodik model taklif qilinadi. Keltirilgan mezonlar nazariy-metodik tavsiyalar bo‘lib, tajriba natijasi sifatida talqin qilinmaydi.

Kalit so‘zlar: tasviriy san’at ta’limi, badiiy-ijodiy kompetensiya, kreativ tafakkur, loyiha metodi, studiya amaliyoti, portfolio, refleksiya.

Abstract. This thesis examines methodological approaches to developing artistic and creative competencies in prospective visual arts teachers. It identifies cognitive, practical-technological, creative, and reflective components and proposes a staged model integrating project-based learning, studio practice, problem-centered artistic tasks, digital visual tools, and portfolio assessment. The proposed criteria are conceptual and methodological recommendations rather than findings from an empirical experiment.

Keywords: visual arts education, artistic and creative competence, creative thinking, project-based learning, studio practice, portfolio, reflection.

Аннотация. В тезисе рассматриваются методические подходы к развитию художественно-творческих компетенций будущих учителей изобразительного искусства. Выделяются когнитивный, практико-технологический, креативный и рефлексивный компоненты. Предлагается поэтапная модель, объединяющая проектное обучение, студийную практику, проблемные творческие задания, цифровые визуальные средства и оценивание портфолио. Представленные критерии носят теоретико-методический характер и не являются результатами эмпирического эксперимента.

Ключевые слова: изобразительное искусство, художественно-творческая компетентность, креативное мышление, проектное обучение, студийная практика, портфолио, рефлексия.

KIRISH

Bugungi ta’lim tizimida tasviriy san’at o‘qituvchisi faqat rasm ishlash texnikalarini o‘rgatuvchi mutaxassis emas, balki estetik tafakkurni, madaniy merosga hurmatni va mustaqil ijodiy izlanishni shakllantiruvchi pedagog sifatida qaraladi. Bo‘lajak mutaxassisning badiiy-ijodiy kompetensiyasi tasviriy savodxonlik, kompozitsion tafakkur, g‘oya yaratish, material va vositalarni maqsadli tanlash, o‘quvchining ijodiy jarayonini boshqarish hamda natijani tahlil etish qobiliyatlarini qamrab oladi. Eisner

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

(2002) san’at orqali tafakkurning murakkab shakllari rivojlanishini ta’kidlaydi; Amabile (1996) esa ijodkorlikni qo‘llab-quvvatlovchi motivatsion va ijtimoiy muhitning ahamiyatini yoritadi.

Maqsad — bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish bo‘yicha pedagogik shart-sharoitlar, bosqichlar va baholash mezonlarini tizimlashtirgan metodik tavsiyalarni ishlab chiqish. Tezis nazariy tahlil, qiyoslash va pedagogik modellashtirishga tayanadi; tajriba-sinov o‘tkazilgani yoki miqdoriy samaradorlik aniqlangani da’vo qilinmaydi.

ASOSIY QISM

Badiiy-ijodiy kompetensiyaning tarkibida to‘rtta o‘zaro bog‘langan yo‘nalish farqlanadi. Kognitiv komponent san’at tarixi, rangshunoslik, perspektiva va kompozitsiya qonuniyatlarini bilishni; amaliy-texnologik komponent turli materiallar bilan ishlashni; kreativ komponent noodatiy yechimlarni ishlab chiqishni; refleksiv komponent esa ish jarayoni hamda pedagogik natijalarni tanqidiy baholashni o‘z ichiga oladi. Schön (1983) ta’riflagan faoliyat jarayonidagi refleksiya ijodiy yechimni ish davomida takomillashtirishga yordam beradi.

Metodikani takomillashtirishda “kuzatish — izlanish — yaratish — muhokama — qayta ishlash — taqdim etish” ketma-ketligi asos qilib olinishi mumkin. Dastlab talaba tasviriy manbalarni kuzatib, mavzu bo‘yicha eskiz va vizual tadqiqot olib boradi; keyin individual yoki jamoaviy ijodiy loyiha bajaradi. Yakunda ishlar muhokama qilinadi, portfolio to‘ldiriladi va talabalar o‘z qarorlarini asoslaydi. Hetland va boshqalar (2013) tavsiflagan studiya mashg‘ulotlari mazkur jarayon uchun muhim didaktik asos bo‘la oladi.

Bunda o‘qituvchi tayyor namunani ko‘chirishni asosiy maqsadga aylantirmasligi zarur. Bitta mavzuga turli materiallar va uslublar orqali yechim topish, kompozitsiyani qayta loyihalash, milliy bezak elementlarini zamonaviy grafik til bilan uyg‘unlashtirish kabi topshiriqlar talabaning ijodiy mustaqilligini rag‘batlantiradi. Raqamli grafika va vizual taqdimot dasturlari qo‘lda ishlashning o‘rnini to‘liq egallamasdan, eskizlarni solishtirish, rang variantlarini sinash va pedagogik ko‘rgazmalilikni kuchaytirishga xizmat qilishi lozim.

1-jadval. Badiiy-ijodiy kompetensiyani rivojlantirishning taklif etilayotgan metodik modeli

Bosqich	Metod va faoliyat	Kutiladigan ko‘nikma	Baholash dalili
Diagnostika	Kirish topshirig‘i, vizual tahlil	Boshlang‘ich tayyorgarlikni aniqlash	Eskiz va kuzatuv varag‘i
Izlanish	Muammoli savol, manba tahlili	G‘oya yaratish, vizual tadqiqot	G‘oyalar xaritasi
Ijodiy amaliyot	Loyiha va studiya mashg‘uloti	Kompozitsiya va texnika tanlash	Asar, oraliq eskizlar
Refleksiya	Guruh muhokamasi, o‘zaro fikr	Tanqidiy tahlil va qayta ishlash	Reflektiv qaydlar
Taqdimot	Portfolio, mini-ko‘rgazma	Asar g‘oyasini asoslash	Portfolio va rubrika

Jadvalda keltirilgan modelni amalga oshirishda baholash mezonlari oldindan e’lon qilinadi. Masalan, g‘oyaning o‘ziga xosligi, kompozitsion yaxlitlik, texnik mahorat, maqsadga muvofiq material tanlash va refleksiya bo‘yicha 1–4 darajali rubrikadan foydalanish mumkin. Bu mezonlar tayyor universal o‘lchov vositasi emas; ular o‘quv dasturi hamda topshiriq murakkabligiga qarab moslashtirilishi talab etiladi. Zimmerman (2002) o‘zini boshqarib o‘rganishda maqsad belgilash, jarayonni nazorat qilish va o‘zini baholashning rolini asoslaydi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Pedagogik tayyorgarlik san’at bilan bog‘liq bilimlarni dars mazmuniga aylantirishni ham talab qiladi. Shulman (1986) ilgari surgan pedagogik mazmun bilimi nuqtayi nazaridan, talaba o‘zi bajargan tasviriy usulni turli yoshdagi o‘quvchilarga sodda va tushunarli tarzda o‘rgatishni mashq qilishi lozim. Shu bois mikro-darslar, o‘zaro kuzatuv hamda o‘quvchi ishlarini tahlil qilish faoliyatlari ijodiy loyiha bilan birga tashkil etilishi maqsadga muvofiq. UNESCO (2024) madaniyat va san’at ta’limida madaniy xilma-xillik, ishtirok va hayot davomida o‘rganish tamoyillarini ajratib ko‘rsatadi.

Natijaviylikni baholash uchun bir semestr davomida boshlang‘ich va yakuniy portfoliolarni bir xil rubrika asosida taqqoslash, ekspertlararo muvofiqlikni ko‘rish, talabalar reflektiv yozuvlarini tahlil qilish kabi usullar tavsiya etiladi. San’at ta’limining ta’sirini ortiqcha umumlashtirmaslik uchun ijodiy yutuq va boshqa fanlardagi natijalar alohida ko‘rsatkich sifatida baholanishi kerak (Winner et al., 2013).

XULOSA

Bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish nazariy tayyorgarlikni amaliy ijod, pedagogik loyihalash va refleksiya bilan birlashtirishni taqozo etadi. Bosqichma-bosqich ijodiy topshiriqlar, studiya muhokamalari, raqamli ko‘rgazmali vositalar va portfolio baholash talabaning mustaqil qaror qabul qilishini qo‘llab-quvvatlashi mumkin. Tavsiya etilgan modelning samaradorligini tasdiqlash uchun kelgusida nazorat va tajriba guruhlari ishtirokidagi tadqiqotlar, bir xil baholash mezonlari hamda sifat va miqdor ma’lumotlarini birgalikda tahlil qilish talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Amabile, T. M. (1996). Creativity in context. Westview Press.
2. Eisner, E. W. (2002). The arts and the creation of mind. Yale University Press.
3. Hetland, L., Winner, E., Veenema, S., & Sheridan, K. M. (2013). Studio thinking 2: The real benefits of visual arts education. Teachers College Press.
4. Schön, D. A. (1983). The reflective practitioner: How professionals think in action. Basic Books.
5. Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. Educational Researcher, 15(2), 4–14. https://doi.org/10.3102/0013189X015002004
6. UNESCO. (2024). UNESCO framework for culture and arts education. https://www.unesco.org/en/articles/unesco-framework-culture-and-arts-education
7. Winner, E., Goldstein, T. R., & Vincent-Lancrin, S. (2013). Art for art’s sake? The impact of arts education. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264180789-en
8. Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. Theory Into Practice, 41(2), 64–70. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.